

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПЕРЕЯСЛАВ»

**УРОК МУЖНОСТІ НА ТЕМУ:
«ЛЕГЕНДАРНИЙ КОМАНДАРМ»**

До 120-річчя від дня народження маршала бронетанкових військ

П.С. Рибалка

Над сценарієм працювали:

Бойко Н. А. – завідувач відділу

Чирка Л.Г. – завідувач сектору

Дорошенко Л.В. – учитель Переяслав-
Хмельницької ЗОШ І-ІІІ ст.№7

м. Переяслав-Хмельницький

2014

Місце проведення: Музей-діорама «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 року».

Обладнання: портрет П. С. Рибалка, музичний супровід, квіти, книга С. І. Мельникова «Маршал Рыбалко», «Боевой путь 3 гвардейской танковой армии в Великой Отечественной войне», дати «1894-2014».

Мета: Ознайомити із життям, бойовим шляхом і окремими рисами характеру маршала бронетанкових військ Павла Семеновича Рибалка. Виховувати в учнів почуття патріотизму, гордості за своїх предків – воїнів Великої Вітчизняної війни, повагу до історичного минулого нашої Батьківщини.

ЗВУЧИТЬ ГОЛОС ЛЕВІТАНА, ЯКИЙ ПОВІДОМЛЯЄ ПРО ПОЧАТОК ВІЙНИ, ТА ЗВУКОВИЙ ФРАГМЕНТ НАЛЬОТУ ВОРОЖОЇ АВІАЦІЇ.

Надія Бойко:

Так на світанку 22 червня 1941 року почалася Велика Вітчизняна війна.

Тот самый длинный день в году

С его безоблачной погодой

Нам выдал общую беду

На всех, на все четыре года...

(К. Симонов)

Звучить пісня «Священная война» (О.В.Александров – В. Лебедев-Кумач)

Надія Бойко:

Війна принесла горе, страждання, біль, сльози, розруху, голод, мільйони смертей. Та під час війни виникла ціла плеяда видатних полководців. Серед них – Павло Семенович Рибалко, портрет якого експонується в нашому музеї (показую). Народився Рибалко 4 листопада 1894 року.

Учень:

4 листопада виповнюється 120 років від дня народження нашого співвітчизника, уродженця Сумської області, одного зі знаменитих маршалів Великої Вітчизняної війни, танки якого першими ввійшли до Києва 6 листопада 1943 року, Павла Семеновича Рибалка. Завдяки Павлу Семеновичу Рибалку збережені десятки міст і тисячі людських життів. Він зберіг від руйнувань

Львів, штурмував Берлін, рятував повсталу Прагу, за що йому було присвоєно звання почесного громадянина чеської столиці. Він прожив в славі и помер в почестях.

Учениця:

Рибалко не грав в політичні ігри і не добивався посад. Практично все його життя пройшло на війні. Він воював з білогвардійцями, білополяками і фашистами на фронтах Великої Вітчизняної війни. Список нагород маршала бронетанкових військ вражає: дві зірки Героя Радянського Союзу, два ордени Леніна, три ордени Червоного Прапора, три ордени Суворова I ступеня, орден Кутузова I ступеня, орден Богдана Хмельницького I ступеня, медалі та іноземні ордени.

Учень:

Мабуть, не кожний полководець Другої світової війни, найжорстокішої в історії людства, може похвалитися фронтовим прізвиськом Батька. Так люблячи називали солдати 3-ї гвардійської танкової армії свого командуючого Павла Семеновича Рибалка. Не дивлячись на те, що свою танкову кар'єру він почав пізніше інших відомих танкістів, таких як Ротмістров, Катуків і Богданов, до кінця війни Рибалко був не менше знаменитим і пошанованим, ніж його соратники. До речі, першу Золоту Зірку Героя Радянського Союзу він отримав саме за визволення столиці України від німецьких військ в 1943 році. На честь легендарного маршала названа одна із київських вулиць, поряд зі стадіоном «Старт».

Учениця:

Сім'я робітника цукрового заводу Семена Пилиповича Рибалка жила в селі Малий Істороп, що в 30 кілометрах від міста Лебедин Сумської області. Батько на скромну зарплату слюсаря не міг прогодувати семеро дітей. І шість синів, як тільки підростали, наймалися в пастухи. Сьома, дівчинка, допомагала по господарству мамі, яка часто хворіла.

Батьки були задоволені дітьми. Засмучував тільки третій син Павло. Як і всі працьовитий, він ріс дуже невгамовним і кмітливим. І батько вирішив

Павла – єдиного із дітей – віддати в церковно-приходську школу. Павлу учитися дуже подобалося. Учитель дивувався його чіткому та акуратному почерку. Павло успішно закінчив школу в 1907 році, коли йому виповнилося тринадцять років. Пішов працювати в контору.

Якось спекотного літнього дня в контору зайшов схвильований майстер.

- Лихо-то яке: такого хорошого слюсаря втратили.
- Ти про кого? – не зрозумів бухгалтер.
- Невже не знаєте? – здивувався майстер. – Семену Рибалку обварило сиропом ноги.

Павло миттєво вибіг із контори. Опіки були страшні. Рани довго не заживали. Але найстрашніше – ноги у Семена Пилиповича віднялися назавжди. Доля каліки не цікавила власника цукрового заводу. Сім'я бідує. Павло попросився в заводську майстерню. Працював учнем токаря за мізерну плату – три рублі на місяць.

За чотири роки зарплата майже не збільшилася. В 1912 році Павло влаштувався на Харківський паровозоремонтний завод підручним токаря. І ось – війна. Восени 1914 року двадцятирічного Павла мобілізували. Кілька місяців муштри і – відправка на фронт.

Учень:

Але до розкриття талантів полководця було ще далеко – всю війну він провоював у званні рядового. Після революції 1917 року рядовий Рибалко повернувся на Сумщину, але війна догнала його. Україну окупували німецькі війська, і Павло знову взяв в руки зброю. З січня 1919 року Рибалко починає служити в Червоній Армії. В 1920 році Рибалко уже комісар полку, потім – 1-ї кавалерійської бригади 1-ї Кінної армії. Приймає участь в боях під Ростовом, воює з армією Махна, бере участь в радянсько-польській війні 1920 року, звільняє від білогвардійців Крим.

Учениця:

Рибалко відзначався виключною сміливістю. Дивом йому удавалося виходити живим і неушкодженим із найнебезпечніших ситуацій. Але в одному

із боїв Рибалку не повезло. Його кінь спіткнувся на залізничній колії і скинув вершника. Падіння сильно вплинуло на здоров'я Павла Семеновича. Відбита при падінні печінка часто давала про себе знати. Іноді вона боліла настільки сильно, що Рибалку приходилося ходити, спираючись на палицю.

Учень:

Військову освіту Рибалко отримав спочатку на курсах удосконалення вищого начскладу, які закінчив у 1926 і 1930 роках. Через чотири роки він закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе, в якій пізніше і викладав, керував кафедрою і був заступником начальника по навчальній і науковій роботі.

Учениця:

Але мирну працю перервала Велика Вітчизняна війна. З перших днів війни Рибалко проситься на фронт, хоча досвідчені викладачі країні потрібні не менше, ніж військові офіцери. До того ж турбувала хвора печінка, і лікарі були проти відправки на фронт. Не дивлячись на це, Рибалко добивається свого і в травні 1942 року відправляється в діючу армію.

Учень:

Павлу Семеновичу довелося воювати на Брянському, Південно-Західному, Центральному, Воронезькому, 1-у Білоруському і 1-у Українському фронтах, займати посади заступника командуючого 3-ї танкової армії, з липня 1942 року – командуючого 5-ї танкової армії, з жовтня – командуючого 3-ї танкової армії, з травня 1943 року – 3-ї гвардійської танкової армії.

Учениця:

Під час війни він показав себе як прекрасний тактик, який миттєво вирішував складні бойові завдання. По слідах батька пішов і єдиний син Павла Семеновича, названий на честь Володимира Ілліча Леніна – Віленом. лейтенант Вілен Рибалко успадкував від батька мужність, але йому не передалось

неймовірно батьківське везіння, що дозволяло неушкодженим виходити з поля бою.

Учень:

Ще влітку 1942 року дружина Рибалка Надія Давидівна отримала повідомлення: «Ваш син пропав безвісти». Трапилося це в травневі дні сорок другого, коли частини Червоної Армії, що діяли на харківському напрямку, вимушені були відступити під натиском гітлерівських полчищ. Вілен Рибалко тільки що закінчив танкове училище, отримав звання лейтенанта і вперше приймав участь у бою як командир танка...

Учениця:

Павло Семенович прочитав листа дружини і весь якось зразу осунувся, почорнів. Міцно стиснув губи і довго-довго не міг вимовити ні слова. Сидів згорблений, і машинально то підносив до очей листок зі страшним повідомленням, то знову опускав його на стіл. Тільки через деякий час зміг вимовити:

– Не вірю... Не можу повірити!.. Буду шукати!

Не дивлячись на тяжкі душевні муки, Рибалко нікому із бойових товаришів і словом не обмовився про трагедію. Написав тільки листа дружині Надії, щоб та зробила повторний запит. Відповідь була та ж.

І тільки тоді Рибалко обмовився своєму комісару Семену Мельникову, який уже після смерті Павла Семеновича написав книгу спогадів про нього під назвою «Маршал Рибалко». Ось що він згадував: «Одного разу, сидячи в бліндажі після наради командирів, Павло Семенович заговорив: «Біда у мене з сином, Семене, біда... Пропав безвісти». «Де?» – перепитав комісар. «Не знаєш, де пропадають сини? На війні», – різко відповів Рибалко. І потім, уже лагідніше, вимовив: «Під Харковом... Моя Надія не раз просила, мов, Павлуша, візьми Вілю до себе. Але я говорив: скільки синів далеко від батьків воюють, а

ти хочеш, щоб хлопець по батьку йшов, як генеральський синок. Як я після цього іншим батькам в очі дивитися буду? Ось і додивився... ».

Учень:

І шукав. Продовжував шукати навіть тоді, коли вже не залишалося ніякої надії. Куди він тільки не звертався, кого тільки не просив допомогти, але все дарма. Син зник безслідно.

До пошуків сина Рибалка підключився і Семен Іванович Мельников. Він зв'язався з багатьма причетними до військового обліку організаціями, звертався до своїх друзів та знайомих, і хоча не дуже швидко, але все ж дізнався, на жаль, досить точно, що Вілен Рибалко згорів у танку у першому і останньому для нього бою. Сказати про це убитому горем батьку він так ніколи і не насмівся.

Учениця:

Звістка про загибель сина підкосила здоров'я командуючого – загострилася стара хвороба печінки. Всю війну Рибалко проходив, опираючись на ціпок, брав його навіть у свій командирський танк.

Учень:

Суворий і скупий на емоції, маршал став дуже уважним до молодих воїнів із поповнення, які прибували до армії. Цікавий епізод згадував полковник у відставці Муса Гайсин: «У вересні нас, 117 молодих 17-18-річних бійців, які прибули до 3-ї танкової на поповнення, готували до форсування Дніпра. Але з'ясувалось, що більшість хлопців не вміють плавати. Мабуть, про це дізнався Рибалко. Раптом бачимо, до командира роти підходить низенький чоловік і починає йому докоряти: «Ви збираєтеся потопити цих красивих хлопчиків!? Терміново відправляйтеся в другий ешелон і учіть бійців плавати!».

Учениця:

Одним із перших Рибалко ввів у своїй армії правило, коли за кожним молодим бійцем був закріплений досвідчений солдат, який і допомагав засвоювати юнаку військову науку. Потрібно сказати, що новачки командуючого врятували не одне життя. А чого варта тільки його знаменита

нічна атака під Києвом, в результаті якої були визволені Пуща-Водиця, Святошино і перерізане стратегічне Житомирське шосе.

– В призначений час атаки, – наказав командарм, – завести всі мотори – танків, бронетранспортерів, арттягачів. Відкрити інтенсивний вогонь із пушок, мінометів, кулеметів. Ввімкнути світло у всіх машинах, і з ввімкненими фарами та завиваючими сиренами рішуче атакувати супротивника!..

Це було грізне і величне видовище. Раптові спалахи світла, вогняні траси снарядів і кулеметних черг висвічували лавину танків, які насувались. Оглушливо вили сирени і гуркотили мотори. Все це справило на гітлерівців приголомшуючий психологічний ефект.

Учень:

Комісар Мельников згадав і такий випадок. Уже після визволення Києва Рибалко з комісаром об'їжджали передислоковані на нове місце частини. В одному із зруйнованих сіл командуючий побачив картину: двоє хлопчаків років десяти - дванадцяти, закутані в лахміття, колупали іржавими лопатами землю на згорілому вщент дворі. Спираючись на ціпок, Павло Рибалко підійшов до дітей, запитав, що вони копають. Діти розповіли, що вирішили вирити землянку для себе і мами, яка захворіла, а то незабаром зима, жити ж десь треба. Співчуваючи, Рибалко пригорнув худеньких брудних дітей до себе. Потім позвав ад'ютанта і наказав взводу саперів розібрати зруб, в якому розміщувався його штаб, перевезти колоди і побудувати будинок для цих дітлахів. Незвичний наказ командира солдати виконали менше, ніж за добу. І коли Рибалко на другий день повертався із частини, будинок уже стояв.

Учениця:

Прості солдати любили Рибалка. Він міг запросто зайти в землянку до бійців, розкурити самокрутку, поговорити задушевно, за що йому дали прізвисько Батька. Для новачків в армії таке спілкування з командуючим було в диковинку. Яюсь після такої душевної розмови з бійцями наступного дня Рибалко знову зустрів їх. Побачивши командуючого, солдати витягнулися по стійці струнко з серйозними обличчями. Командуючий віддав честь і вже

було рушив далі, але на мить затримався, піймавши незвичне в поведінці солдатів. Коли поцікавився, в чому справа, виявилось, що командир роти, молодий лейтенант, який три дні тому прибув до частини, відчитав бійців за таку «вульгарну і непристойну» поведінку з командуючим. Рибалко у відповідь розсміявся і звелів «старикам-командирам» просвітити молоденького лейтенантика про манеру спілкування з Батькою.

Учень:

А ось товариш Сталін, хоча і цінував командирський талант Рибалка, відносився до нього недовірливо за непокірний і прямолінійний характер. Вперше прямолінійність Павла Семеновича Сталін відчув весною 1943 року. Тоді, після успішного завершення Сталінградської операції і тяжких боїв під Харковом, танкове з'єднання Рибалка вирішили розформувати. Існувала така практика: танкові армії створювали для конкретної операції, а по її закінченні танки знову розтягували по дивізіях і бригадах. Звісно, Рибалко, як командуючий, був проти такого рішення, тому разом з комісаром поїхав у Ставку і добився зустрічі зі Сталіним.

Вождь приготувався до зустрічі по-своєму. На столі у нього лежало уже кілька секретних рапортів про те, що в танковій армії Павла Рибалка бійців єврейської національності, нагороджених бойовими орденами, більше, ніж в інших з'єднаннях. До того ж, після тяжких боїв командуючий 3-ї гвардійської танкової встиг раніше, ніж інші, поповнити армію новобранцями... за рахунок призову людей з окупованої території, колишніх полонених і оточенців. А, як відомо, до цієї категорії людей Сталін відносився дуже негативно. Уже за одне це при бажанні можна було б Рибалка не те що не приймати в Ставці, а, давши хід матеріалам, звинуватити у всіх смертних гріхах проти радянської влади. Але все вийшло навпаки.

Сталін прийняв Рибалка і дав йому першому висловити свої міркування з приводу збереження армії. Люди, які знали суворого і скупого на слова командуючого, дивувалися його красномовству. Він коротко, але так мальовничо і прямо окреслив бойові успіхи і невдачі армії, що питання її

розформування навіть не порушувалось. Після цього Сталін тільки запитав: «Якщо ми вас правильно зрозуміли, то армія вже укомплектована. Звідки ж у вас люди?» Рибалко відповів: «Одних звільнили із полону, інші прийшли до нас самі з окупованої території...» Відразу ж прозвучало стривожене питання: «А ви впевнені у цих людях? Впевнені, що вони будуть добре воювати?» За Павла Семеновича заступився його бойовий комісар Мельников: «Впевнені! Вони на собі відчули всі жахи фашистів і люто їх ненавидять. До того ж, в армії дві тисячі комуністів і стільки ж комсомольців, так що з поповненням ведеться відповідна робота». Заперечити не було чого і питання закрили. Більше того, з барського плеча Сталін повернув армії всі вилучені частини, віддав наказ про поповнення з'єднання раніше від інших новими танками і замість звичайного стрілецького корпусу надав армії моторизований – велика на той час рідкість.

Учениця:

Після Курської битви в Ставці проходила нарада, на якій підводились її підсумки. Сталін підняв питання: «Чому наші танки ходять в атаку не більше трьох разів, в той час як німецькі п'ять-десять? Що, у нас танки гірші?» Ніхто із командирів-танкістів не насмівся відповісти, всі бачили, що у вождя поганий настрій. Рибалко назвав головну причину: «До цього часу діє наказ наркома оборони про економію моторесурсу танків. В результаті механіки-водії йдуть в бій, маючи всього десять годин водіння, в той час як у німців норматив 120-150 годин!». Сталіну відповідь не сподобалася, і він швидко змінив тему, але згодом бездарний наркомівський наказ було відмінено.

Учень:

6 квітня 1945 року за бойові відзнаки військ під його командуванням на заключному етапі війни Павло Семенович Рибалко був нагороджений другою «Золотою Зіркою».

Учениця:

Третій гвардійській танковій армії Павла Рибалка довелося дійти до Берліна, але свій бойовий шлях вона закінчила в Празі. В цьому місті німці оборонялись довше, ніж у Берліні, – бої йшли аж до 9 травня. Коли місто було

визволено, маршал Рибалко в'їхав до нього не на білому коні і не на своєму командирському танку, а на розкішному американському «Бьюіку».

Цю машину виявили розвідники 3-ї танкової на околицях Берліна. Машина була не в найкращому стані, але її швидко привели до ладу і вирішили подарувати командуючому як трофей за взяття столиці Німеччини. Уже тоді серед радянських воєначальників стало модним їздити на трофейних автомобілях.

Подарунок Рибалку сподобався, і він проїхався в «Бьюіку» по вулицях звільненої Праги. Автомобіль був дуже красивий і великий. Бійці назвали його «найлегшим танком Третьої танкової». Після війни ця машина іще три роки служила Павлу Семеновичу вірою і правдою, нагадуючи про бойових товаришів. А на початку 1948-го Рибалко подарував машину своєму другу.

Учень:

1 червня 1945 року П. С. Рибалку присвоєно військове звання маршала бронетанкових військ. В 1946 році він був обраний депутатом Верховної Ради СРСР другого скликання, але в політиці почував себе незручно, тому в 1947 році з радістю сприйняв призначення на посаду командуючого бронетанковими і механізованими військами Радянської Армії. На цій посаді Рибалко перебував до самої смерті.

Учениця:

Війна не пройшла безслідно. 28 серпня 1948 року після тривалої хвороби Павло Семенович Рибалко пішов із життя.

Маршал похований в Москві, на Новодівичому цвинтарі.

Бронзовий бюст Рибалко встановлений на батьківщині двічі Героя, в селі Малий Істороп. А поряд – танк Т-34, символ його бойової слави. В цьому селі створений Музей Рибалка.